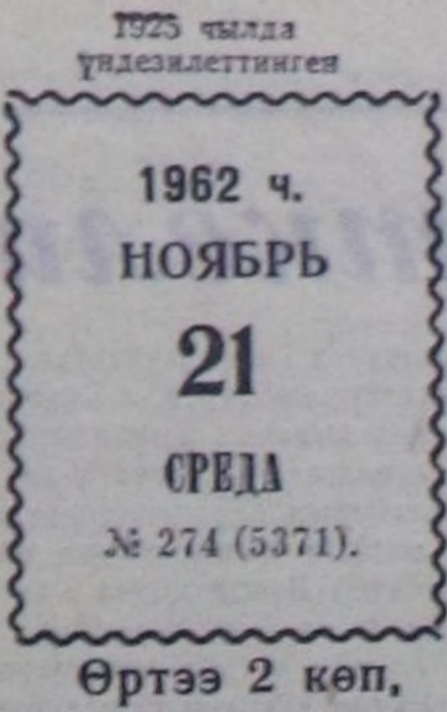

ШЫН

СЭКП-нің Тыва обкомунун болгаш Кызыл хооркомунун,
Тыва АССР-нің Дээди Совединин органы

СССРЭ-НИҢ ЭКОНОМИКАЗЫНЫҢ ХӨГЖҮЛДЕЗИ БОЛГАШ УЛУС АЖЫЛ-АГЫЙЫНГА ПАРТИЙЖИ УДУРТУЛГА

СЭКП ТК-ның Пленумунга эш Н. С. ХРУЩЕВТУҢ 1962 чылдың
ноябрь 19-та илеткелиниң, уланчызы

(Эгези № 273 (5370) солумда).

Үрмөк болгаш ортумак бүүдүргөлөргө моон соңгаар канчаары? Ылангы аны-бүрү үлөтүр каттыжымшыкынарын — фирмаларын болгаш комбинаттарын тургузар дугайында кичээгейни хандыдып турар хөй-хөй саналдар чер-черден кирип турар.

Аны-бүрү хевирлиг бүүдүргө каттыжымшыкынарын тургузар — перспективалыг, экономика талазы-биле ажыктыг херек болур боор. Ынчалза-даа оу амдыралга боттандыра-ры хынамчалыг белеткели болгаш оварымчалыг чорукту негеш турар. Дуза чедирериниң орунуга хора чедирип болур өзү барымдаалаан бодамча чок каттыжымшыкынын бодураар чорукка удуз кичээгейлиг болур херек.

Бүүдүргөлөргө улгаттыр каттыштырып, аны-бүрү бүүдүргө каттыжымшыкынарын тургузар-биле холбаштыр бүүдүргөлөргө амгы туруп турар, алаң чегези-биле эргижиреп болгаш экономика хөгжүдөлиниң амгы үч-чалазынга дүшпөс апарган эргелер дүрүмнүн эде көөрү эрге-жок чутула болур турар. Заводтарын болгаш фабрикаларын хөй-хөй директорлар социалист бүүдүргө дугайында хоой-лууну хүлөп алдырынып эргежок чутулазын дугайында айтырып тургузуп турарлар. Ол саналдарын өөренип көрү чутула апарган ышкыш-тыр.

Планинаашкын — социалисттик экономиканы хөгжүдөргө хажыттынмас хоойлузу

Эштер! Социалисттик күрүнде экономика шыгымы план баугарат хөгжүп турар. Планинаашкынның организастаашкынын болгаш практикасын бистер үргүчү саймрангайымдып турар бис.

Планинаашкын айтырылганын партия кезеде улуз ужуз-дузалыг деп көрүп келген. Совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарында-ла, чурттуң ажил-агынын үндөсүн салдынып турда В. И. Ленин экономиктиг политиказы ажалдап кылгы-рынга, ажил-агынын планын чорударын организастаарына планинап турар органның чутула роль онаажын турарын айткан. В. И. Ленинниң характерлөөн-биле алырга, Кур-план «былжы кижилериниң» экспериментин, эртемниң болгаш техниканык төлөкчүлүгүн болгаш болгаш ажал-херек дугайың шын болап таарыштырынга эң-не хөй сан-мөдө-леринг болур ужурайт.

Улуз ажил-агынын хемчээлиниң, калбарышкынын, эр-темин болгаш техниканык дүргө депшильтез планинаашкы-нын ролун болгаш өртем талазы-биле депшильтез улам-ла бе-дирер негеш турар. Бистин чуртузас улуз ажил-агынын бүгү адырларында хөй санныг өртемден каадалыг, бедик мержежилдик тусай эртемчилерлиг, планинаашкынның эр-темин болгаш практикасын шийитирип-биле бедик, бүүдүргө-мектиг удуздуз талазы-биле бүгү ажыды социализмниң эконо-миктиг хоойлуларынга үндөсүн тургузуп шыдар бис. Ам планинаашкында кол чүтү — ол дээрге материал, күш-ажыл болгаш сан-хөй кулавырларын, бойдус байлаларын эң-не чогуумчалыг болгаш ажыктыг кылдыр ажыгдары, чаа техни-каны хөгжүдери болгаш неггедери, бүүдүргөгө артык ча-рыгдарларын болгаш чидиргилерин чайладыр болур. Эң-не өзөөш чарыгдарларын удуздуз тургаш, нияткелдиг эрге-ажыктарына эң-не хөй бүүдүргө түндөлдөргө чедип алы-ры — бистин ажил-агы тургузушкуну бусту, социалисттик ажил-агынын удуздузуну болгаш планинаашкынның хоойлузу болур.

Үлөтүрү болгаш тузугу эргелеп башкаарын, а оон соонда кезде ажил-агынын удуздузун база өдө тургускан-биле холбаштыр ССРЭ-ниң Курпланынын болгаш эске-даа план органның ажыды эде тургускан турган. Ынчалза-даа ол эде тургузушкуну дыка хөй чүтүлөр талазы-биле туу-лунга чедир чорутушмаан.

Планинаашкын өзөөш эс уаада экономика талазы-биле чо-гуу үндөсүлөөшкүн чокча чогадыр, материалдыг аргаларын болгаш кулавырларын чамдыкта хандырбас турган, кижиге чүтүлөр чоруктуң үзүниин ужураштыр план органның практикасында ам-даа азыр өртүмөк.

Бистин ажил-агы планинаашкынның улуг четпестеринин бирөөн болза, мый хынаттынган экономиктиг саналыштырга болгаш шийишкелдерге оларын үргүчү эс үндөсүлөткө-нн турарында: чамдык адырларын болгаш экономиктиг райондарын хөгжүдөлиниң темпизин тургуп келген дең-ежилдери барымдаалап, болган чок-ла чикек болап тодар-гайлап турар. Чүвени ыңгар көөр чорук планинаашкыга частыгыларын болдуруп турар. Эрткен эде бистин химия үлөтүрүстүң хөгжүдөли канчаар чоруп турганын? Аажок улуз келер уелдиг ол шийтирилг адыр чогуу үзүндө төлө-ти-биле үлөтүлөмөй турган.

Химия эртемниң, ылангы синтетиктиг материалдар бүү-дөрүндө эң чаа чедикшириниң техниктиг депшильте болгаш чурттуң экономиктиг хөгжүдөсүлөз дээс демиселе химия индустриялыг ролун хемчөө чокча бедиктип турар дээр дугайың делегейниң бүгү дуржулаам, оон иштинде бистин-даа согуу чыдаргады дуржулаамыс чутулаан турар. Мурну-даа советтинмас кылдыр санаттынган турган материалдарын солукчузу ышкыш, химия материалдары боттарынын орун улам кааба-биле тып ап турар.

Экономика талазы-биле ап көөргө, шийтирилг чүтү бола синтетиктиг материалдар дыка хөй шынарлар талазы-биле кара болгаш өнүгү металлдарын, ылангы ашышмаан, оларын бүүдөрүн организастаарына өзөөш капиталы чарыгдарларын негеш турар болгаш улуз ажил-агыныга дыка чик эртек-тиг болуп турар ол фактыла болур-дур.

Мээ аламын баугар Курплан болгаш Химия талазы-биле комитет планстиктиг массаларын коргулчулун, честин, цинк-тин, кара металлдарын, ностерин болгаш мый материал-дарың солукчулары кылдыр улуз ажил-агыныга ажыла-нында экономика талазы-биле ажыктымын санаашкына-рын көргүсүн справаны кыяргенер. Ол справалар мый-дыг чүтүлдери биле чогуур.

Кабель үлөтүрүгө 1962 чылда полиэтилен-биле 67 муң тонна коргулчулуну солуп болур ийик. Бир тонна коргулчулуну бүүдөрүн организастаарынын капитал салымшыкын 1630 рубль, а тонна полиэтилен бүүдөрүгө — 1000 рубль бо-луп турар. Полиэтиленни тонна бүрүзү үш тонна коргулчу-ну солуп турар. Бир эвес 67 муң тонна коргулчу кулауларын тургузарына 108 миллион рубль хемчээлиг капитал са-лымшыкын эргежок чутула турган болза, коргулчулуну ол хемчээлиг солуп полиэтилен талазы-биле күчүп тургузары-га чүтө 23 миллион азы барык беш катап өзөөш рубль не-гетинип турар. Полиэтиленни хергелээр кабельдик тусай-лакчызын үзүниин ден кези чингөөр чөтө болганда, ка-питал салымшыкына улуз камналган аныда, кабель про-дукциязын үзүниин чингөөнүдөн алаң камналган улуз ажил-агы база адыр ийик.

Чурт үлөтүрүгүн бүүдүргөлөргө дугайында айтырып-ны шийтирлөөр үе келген. Амгы үеде олар 20 миллиард хире рубльдин продукциязын азы ССРЭ-ниң үлөтүрүгүн нинти продукциязын нинти хемчээлиниң 11 хууун бүү-дүрүп турар. Олар колдуунда совнархозтарын ышкыш шак-ла мыйдыг кылгыларын болгаш бараанарын күрүнең чиг-эли-биле бүүдүрүп база планын чурум-биле сайтырып турар. Ы-галы болза совнархозтарын бүүдүргөлөргө чурт үлөтү-рүгүн шак мыйдыг бүүдүргөлөргө күш-ажылдыг бүүдүр-чүтү 15—20 хуу чамыс, продукциянын шынары куу, күш-ажылдыг организастаашкын улуз четпестерлиг болуп тура-рында болур. Мычангаш шак бо мыйгалы узуунаар херек!

Чурт үлөтүрүгүн хептер, идиктер даараар, алгы болба-зырадыр, амбыл бүүдүрүп турар бүүдүргөлөргө совнархозтар-га шийишкел дугайында досталды ССРЭ-ниң Министрлер Хо-вудели чокта чаа хүлөп алган. Ол ажалды туулунг чедир-е чогуу боор. Боттарынын эргезинде ам чурт үлөтүрү бо-луп турар ажыкты чинаар депутаттарынын чер-чер Совет-териниң кол сорулазы болза чурттакчы чоңуну амдылар хандырдыларын экижидер дугайында санын салыры болур ужурайт, а чурттакчы чоңуну хергелээр бараанарын бүү-дөрүн организастаар ажыды чер-черин хергеледери өрөшөп көрүшкөн совнархозтар чорудар ужурайт.

Чуртталга болгаш үлөтүрү тузугуна газ болгаш суг дам-чыдар кан хооразарыны орунга полиетилден кылган хоор-азарын база хергелеп болур. Бүүдүргө күчүзү бир муң метр кан хооразарын тургузарына капитал салымшыкын 1300 хире рубльге, а полиэтилен хооразар 600 хире, тодар-гайларга 2,2 катап өзөөш түнүгү рубльге деңгеш.

Чүс миллион метр полиэтилен хооразарын кан хооразар орунга бүүдөрүн организастап туза капитал салымшыкына камналга 72 миллион рубль болганын; оң-биле камн поли-этилен хооразарын бот-үчөө металл хооразарыныдан 30 хуу өзөөш болуру санаашкына көргүсүн. Полимерлер ма-териалдардан кылган шала мый шаладан 30—40 хуу чик эртек-тиг болур.

Машина тузуушкунуна өнүгү болгаш кара металлдарын солутуу, ажылаа чарыгдарында-даа, капитал салымш-кында-даа аажок улуз камналганга база берип турар.

Чижээ, бедик вольттулук трансформаторлар бүүдөрүн-ге бир тонна эпоксицит чүк ийи тонна хире чести болгаш 9 тонна хире азыр арга-биле кыстырган прокатты хостан алды-рып хандырар. Санитар-техниктиг кылгылар бүүдөрүн-ге бир то-нна полиамидтиг чүк беш тонна чыгам хуелерин солуту. Маши-на тузуушкунуна, үлөтүрүгүн аны-бүрү адырларына болгаш тузуга пластиктиг массаларын хергелээр кылгылар-нын, габариттериниң деңизин, ажылаа чарыгдарларын чингээр болгаш күш-ажылдыг бүүдүргөчү болур.

Химия үлөтүрүгүн хөгжүдөргө, пластиктиг массаларын, синтетиктиг волюкполарын болгаш чуттары, минералдыг че-мишчилдигелерин, гербицидтерин база кезде ажил-агынын үнүштерин хоралакчылары-биле болгаш азыргалары-биле демиселе херектиг эске-даа химиктиг чүтүлдери бүү-дөрүн хөгжүдөргө шын улаанымшыкын алган бис.

Партиянын Программасынын дугайында ХХII съездин илеткелиг синтетиктиг чүтү болгаш пластиктиг массаны бүү-дөрүн 1970 чылда 5,3 миллион тоннага көвүдөргө чү-гаалаан. Съездинин сөзүндө көчүрү өзөөш үе эртен бол-за-даа, бир эвес химия эртемниң болгаш синтетиктиг ма-териалдарын хергелээр чедириниң кайы хире дүргөп хөгжү-п турарын ап көөр болза, ол чуратгынын өзөөш болгаш ам тодаргай-дыр. Химия үлөтүрүгүн продукциязын улам каа-ба-биле ажылаар чедириниң санап көөрү беин берге, ол болза ылангы дыка хөй адырларга мыйгы кылмы үндүрүп база мый болгаш мый болбазырадыр үлөтүрүгүн матери-алдарынын артышкынынын барык бүрүн ажылап болур. Бистер арга-ышты камгалап артырар ужурайт бис, чүтө дие арга-ыш — ол дээрге уластуң байлаа, мычангаш ол байлалы бодамчалыг чарыгдала чогуур.

Чаа-чаа химиктиг чүтүлдери бүүдөрүн-ге Совет Эвилели кылгылар чок чиг-өт кулавырлар.

Бир эвес план болгаш ажил-агы органның экономиканы ханы көргөн болза, кара болгаш өнүгү металлдар-нын база эске-даа материалдарын синтетиктиг материалдар-биле кажан база кайы хире хемчээлге солуза чогуурун бо-лгаш оларын бүүдүргөгө бүү хемчег-биле хөгжүдери бол-тодаргайлар ужурайт турган ийик. Ажил-агыны база пла-наар органның эртемниң база техниканык чедикшилерин чедир өрөшөмөй, экономика талазы-биле эң-не ажыкты болгаш перспективалыг болуп турар мыйды бүүдүргөлөргө болгаш адырларын хөгжүдөргө дүргөдиринге ол чедик-шинерин ажылаадыр турары харааланды.

Полиэтилен бүүдөр талазы-биле чезе заводтарын ту-дуп тургузар херектиги? Тузугу хемчээлиг бистер ду-жа-кебже тодаргайлавын, а улуз ажил-агынын негелде-зин болгаш бар аргаларын барымдаалап тургаш тодаргай-лаар ужурайт бис.

Кажан чаа бүүдүргөни хөгжүдөргө шугуму тодаргай-латтынга мыйдыг таарылгада беин чангыш кылган бо-далдардан хосталыр төлөдө, биче эвес күженишкынер негетинип турар. Бүүдүрүп үндүрүп турар металлдын сан-хемчээли-биле күрүнеңиң күчүзү тодаргайлаар мый-дыг үе турган. Бодунуң үзүндө ол барымдаа шын болуп тур-ган. Ынчалза-даа металл-биле алаанжып чаржып турар э-ке материалдар тургустууга ол барымдаа ам четес апар-ган. Чогууна харын — химия болза улам чик эртек-тиг, улам быжыг болгаш кылмы алаң биле материалдар-ын берип турар. Бо материалдар — полиэтилен, стекло-пластылар, синтетиктиг чуктар болгаш волюкполар, пласт-массар — үлөтүрүгө-даа, тузуга-даа, амылардын чамдык чүтүлдери кылмында-даа кааба-биле хергелетинип турар.

Чед чыл планын кан талазы-биле 13 миллион тоннага ажып күсүдөп турар бис деп дем чутулаан болгай мен, ыналза-даа химия үлөтүрүгүн хөгжүдөр талазы-биле планын чедир күсүдөп турар бис.

Мону кым хайгаараар ужурауту? Бо талазы-биле тускай ажалдап турар аппаратты — Курпаны болгаш Курконом-чөвүдөдө биргэ элчегте тургускан, ыналзажок, олар көрүп тургаш-ла, эскербей турарлар.

Кад бүүдөр — оңгараа берген эрги орук-биле дөмөй, ма-цаа согуу адыр беин часпас, чүтө дээрге дугуйлары үрели

Совет Эвилелиниң Коммунисттик партиязынын Төп Комитетинин Пленумунун дугайында ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

1962 чылдың ноябрь 20-де СЭКП Төп Комитетинин Пленуму ажылын үргүлчүлөөн. Пленумга «ССРЭ-ниң экономиказын хөгжүдөсү болгаш улуз ажил-агыныга партияжи удуртулга» деп, эш Н. С. Хру-щевтун илеткелин чуталажырын эгелээш. Эртенги хуралга санал берген эштер болза: Г. И. Воронов (СЭКП ТК-нын РСФСР талазы-биле Бюрозунун даргазынын бирги орадакчызы), Н. В. Подгорный (Украинаның КП ТК-комунун бирги секретары), А. И. Костоусов (ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Автоматчыдылга болгаш машина ту-дууунуң талазы-биле күрүне комитетинин даргазы), В. С. Толстиков (СЭКП Ленинград обкомунун бирги секретары), И. А. Гришманов (ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Тузуг херээнин талазы-биле күрүне комитетинин даргазы), К. Т. Ма-зуров (Белоруссияның КП ТК-зынын бирги секретары).

Бээр. Ол ышкыш, чамдык ажалдакчылар «каа көстүктөр» ке-дип алгылаш, шаанда оларын өрөшөп турганы ышкыш кө-рүп, ыңгар кылмып турарлар. Каңдан артык шынарыг бол-гаш чик эртектиг материал тытпып келген, а олар — кан!, кан! — дикти-ле алгырып турарлар. Бир эвес бис кан ээл-дирер талазы-биле планын күсүдөпкөш, ыңгараа полиетилен талазы-биле ажып күсүдөпкөш болуусу, ыңгараа кылганы-мыс, алаң бай болганымыс ол болур турган ийик. Ынчалза-жок, ону кылмыр берге, чүтө дээрге кан бүүдөрүн-де онаа-лазын синтетиктиг материалдарга ажыктыг кылдыр утаа-зы-лазын-биле эскерттерин күзөө кижилерин соксады бээр ки-жилер Курпанда бар.

Төтөгелчиг чорукту бодурузуну хемчегелерин бисте ам-даа багай хергелеп турары харааланды. Төтөгелчиг чорук эң-не аны-бүрү хевирлерге — металл болгаш электр энергиязын камнаас, күш-ажыла артык чарыгдарларын үндүр чоруктарда илерет турар.

Бистин чамдык хоорайларында элчилг ампарларын ку-дучу фоноларын көчүтү хөй. Бо дээрге кожайжы чачыл-дардан тыттып кезип турар. Помешиктер боттарынын хери халгдарында чангыс эвес фоноларын азып турганар. Бир эвес бир помешикте ийи фоно бар болза, эскен уштар азыр турган. Мычан чарыкты бодуну хүлөлдөргө күсүдөп, а каасталга мичилг болуп турган. Ол ышкыш, бистин чам-дык хоорайларында каасталга чарыктыларын туруп тургу-лаар. Бисте чарыкты кожайжыларга, электроэнергия чары-гдарында херек эвес-ле болгай. Чырык дээрге, эштер, — шах-терин күш-ажылы, нефтинин күш-ажылы, газчыларын күш-ажылы-дыр. Кудумчуларга дусталар азып турар кижилер, ол чүд дээрин билер турган болза, олар каасталганы бир аны көөр турганар ийик. Алаа улуздуң байлаа чары-гдарынын турар-ла болгай.

Бодамчалыг болууду деп, онаалап демделеп тур мен, эштер. Кажан бисте байлак элеккиндик «апарганда беин, мычан бис ону бодамчалыг ажылаар ужурайт бис, чүтө дээр-ге — ол байлалар — кижилерин күш-ажылы, нияткелдиг энергиясы кирген!

Мен болза, харын хуу садыгынын дээрин, дужун хараар бауга таарыштырган аны-бүрү каасталгаларга өнүгү металл-ды кайы хире бодамча чок ажылап турарымыс билер сие-лер. Корбандык, метро станцияларында, вокзалдарда азыр дейдилг дусталарын болгаш релетчаларын, туттунар чер-лериң чезини кылган ийик. Мычанга ол бүгүн бир эвес пластикастан азы өске материалдардан кылган турган болза, мычан алаң каш катап чик, элчилг болгаш чараш болур турган ийик. Бис даштыкыда чести садып алмыда алдып-биле төлөп турар бис.

Көрүңер даан, бисте чезе тураскаалдар тургускан-дыр, а ол дээрге — дүтүң, чез болгай. Тураскаалдарга өнүгү металл-ды кайы хире төтөгелде турарымыс бир эвес Ленин туруп келгеш, каар арталып турган болза, ол: Ленинниң дугайы хөй чуталажып турар-дыр сиелер. Ынчалзажок, бистин улуз хер-рөөсүн тураскаалдар алдаржытпас! деп чуталаан ийик.

Шынамыда, Ленинниң өндүрүлү тураскаалдарга эвес, а коммунизм тургузушкуну. Коммунизм тургузушкуну — Ленинге эң-не магалыг тураскаал!

Бир эвес ам, а мен ону черле утаангыр болур деп бодан тур мен, чез чымылдын чорудар, ол чутула эвес болуп турар черлерден ону адыр деп кыйгырып салыр болза, муң-муң то-на чести адыр ийик бис, мычангаш ону эң-не чутула чүтү-дөргө чүтө катап ээлдирип алыр ийик. Каанды-даа тава-рылда ол честин мырнай-ла боттук кулавыры болур.

Баастарына хөй чести болгаш эске-даа өнүгү металлдар-ын хөй-биле чарыгдала метронуң «Курск» азы «Комсо-мольская» станцияларын Калуга радионуң чаа станциялары-биле чик кылдыр деңгеш көрүңер. Калуга радионуң ста-нцияларын туткан архитекторларын күш-ажылы метронуң бирги станцияларын тутканы дээр чезе шаандалары ап турган архитекторларга үлөтүр кылмы болур. Архитекторлар чаа станцияларын каастаарына чаа материалдарын билди-ли-биле ажылаан болгаш бо үениң — стилинге таарыштыр кылган.

Химия үлөтүрүгүн хөгжүдөргө кыры-биле, алымын бодайын көөр чорукту ам шугу утаган, химия индустрия-нын хөгжүдөлинен улуз ажил-агынын ап турар аажок улуз ажылы болгаш перспективаны күрүне өзүзү-биле көрүп, экономика талазы-биле билдиргил үнөзөөр херек.

Ам байлаа 1958 чылдың май Пленумунга чедир үеде ышкыш эвес-ле болгай. Ынчалдаа химия болгаш синте-тиг материалдар бүүдөр дугайында өртем бисте база-ла бедик деңгеште турган. Ынчалза-даа бо материал-дар улуз эвес хемчээлге бүүдүрүп, үлөтүрүгүн улуз бүү-дүргөлөргө ажалдап кылдыган технология чок турган. Ам бисте долу-биле ажалдап кылдыган хөй санын чаа техноло-гич чорудууда болгаш химиктиг чаа продукттар бар, химия машина тузуушкунун аргалары өскөн.

Химия үлөтүрүгүн байлаан, СЭКП ТК-нын май Плену-муну шийтирлерин күсүдөдө: хынамчалык-биле та-ныжып көөр херек. План органның болгаш ССРЭ-ниң Ми-нистрлер Чөвүлелиниң Химия талазы-биле күрүне комитет химия индустриянын хөгжүдөргө дүргөдир, ылангы синтетиктиг материалдарын бүүдөр талазы-биле тодаргай хемчегелерин ажалдап кылмы эргежок чутула. Бүрү орар аргаларын барымдаалаш, СЭКП ТК-нын элчегелер Плену-мунга бо айтырып база катап чуталажып көөрү чутула болуп турар.

План органның ажил-агыларын комплекслиг хөгжү-рин эргежок чутулазын чамдыкта барымдааларын, эң-не экономиктиг шийтирлерин ажалдап кылдыр инициативаны үндүрбей турар болгаш улуз ажил-агынын эң чутула объектилер тузуушкуну элчегелеридеги шийишкел бол-гаш доктадып турар. Улуз гидростанцияларын бол-гаш күчүлү ирригация системаларын тузар дугайында Ортааки Азия республикаларынын саналдарын план орга-нары болгаш ССРЭ-ниң эрегетика база электрификация министерствозу шын көргөн бе, мычан? Чүтө Ортааки Азияны эвес, харын бүү чурттуң экономиканын хөг-жүдөргө улуз ужуз-дузалыг болуп турар Нурек болгаш Токтогул гидростанцияларын тузуушкуну оларын ини-циатива-биле эгелдөөн-ле болгай.

Ортааки Азиянын хөй-хөй районнарынан хөвөс ажил-агынын улам мый хөгжүдөргө, саз болгаш вини-гроз ажалын калбарынын байлак аргалары бар деп чүвени план органның билер хүлөлдөргө турган, ыналза-даа ол

аргалар суг чогулган ажалдагыларын турар. Гидро-энерготузуушкуну туткан, хоуу районнарга сугту бе-рип, алаа чаа амырларды тургузар бис. Ортааки Азияны агаар-бойдузунуң байдалы дайгачык эш, алаа тузук кылы-ры экономика талазы-биле ажыктыг. Капитал салымшыкынар көчүтү дүргө эгиттер.

Оон аныда Ортааки Азия минералдыг кулавырлар-биле байлак. Чик үнелг электри энергиянын баазында улуз үлөтүрүп саймаларын болуудуң аргалары мында бар. Бүгү чүвени барымдаалан көрүп, бирги элчеге каа улуз гидроэнерготузуушкуну чорудары, Ортааки Азияга бе, азы Сибирге бе деп чүвени тодарып тургаш, план орга-нары көргөн турар хүлөлдөргө.

Днепрге Киевтиң гидростанциязын тузар бе, тутас бе дээр дугайында улуз маргалаа болуп турган. Мычанга ону ам тузуп турарын билер байлак сиелер. Днепрдөргө ГЭС-ти база тузуп турар, элчеге Каневскини тузуп турар. Шаанда Курпанда ол станцияларын тутас диктип турган. Чүтө? Чижек кылдыр киловатт-шактын бот-үчөөн ап, Киев станциязынын Братск ГЭС-те бот-үчө-биле деңгеш турган. Мынды деңгеш Днепр станцияларында ажык чок апарбай канчаар. Чутула херекти ыңгар кылдыр көрүп болур бе, мычан? Украинага чыгып жүжү-биле ажалдаар станциялар туткан, Донецкини көмүр дашыга үлөтүрүп хөгжүдери ажыктыг турган бе, мычан? Мынды эвес. Донецкини көмүр дашы аар эртекте, чүтө дие ону ханы черде, биче күчүлү каагдардан казып ап турар. Мычангаш Донецкини көмүр дашыга чыгып жүжү-биле ажалдаар электростанцияларын электростанциялар Днепрниң гидростанциялары-биле алаанжып шыдаас-лаа. Мычангаш бора-кырлаажык биле те-весне дөмөйлөш, оларын ийи баш-тыр дээр болза шын эс-деп чүтө ол-тур.

Чогууна мыйды «метод»-биле чамдык эштер ам-даа ажал-дап турар. Бис Днепрге шуушкы гидростанцияларын тузар дугайында айтырып киржиң, тузугарын эгелээр ший-тирлөөр хемчээлге барык-ла мыйча диктип чуталаан «планна-кчылар» бар болган чүтө: «Хрушев Украинаны эки билер-ле болгай, оон-биле маргышар берге, ыналза-даа ажаа бирги элчеге ажылааттына чогуу чериден дөкөөр барган-дыр. Маана чүтү чуталаар боор!

Оон мый чогуу эде тургузушкуну чоруткан соонда Кара далайын Балтий далай-биле Днепр туздуштуруп турар те-рең сугтап магистраль апаар. Бо орук Волга-Мариныс систе-мазында дыка кыска. Оон аныда Днепр-Буг каналы ба-рынын талаа болганда мыа азын чыгып болгаш, ол каналын чымыл үр үеде ажылаага тургузуп болур. Чер ортуууну далай болгаш Гибралтар дамчытыр чорутууну орунга бе каналдап кыска орук-биле хөй чүтүктөр сөөртүп болур, чүк сөөртүлгөндө өртөз дыка чингөөр. Чүтө кыжын, ка-жан хемчеге доштам бээрде Дарданелла болгаш Гибралтар хергелг бээр бис, а артык эске уеде чүк сөөртүлгө Бал-тиканда Кара далайге, база ону дедир Днепр болгаш Неман хемчегери дамчып эртер. Бо дээрге улуз ажил-агыныга улуз ужуз-дузалыг болур.

Шын планнап билер төлөдө, бурунгаар көөр херек. План органның мону чамдыкта барымдаалайып турар. Кандыг-бир саналдарын ажалдап кылмып турар үеде Кур-панда болгаш Куркономчөвүлелин эштер «Кыдына бээр. Ажаа тымар бис!» дээр принцип-биле ажалдап турар-лар. А кажан ажалын шылап-ла негеш бергенде, ажалы чок болур. Мычан баар орта олар оон-даа чутула объектилер-ниң тузуушкунуна көрдүгөн ажалын чарылап эге-лээр. Хөй-хөй чутула шийтирлерин күсүдөткөш баарын уктуру мында. Ажаа болгаш материалдыг херектилерин башкаарын дааскан кижилер кандай-да таарылгаларга алыспас, харын

(Уланчызы. Эгези 1-ги арында).

Будутларга плазириния куусеулеринин ам туруп турар көргүлөр бүдүдүгелериния азылдын четир шымшым-биле тозатилып турар. Азын лаш чикеткери көргүзүп керейн. Пейитини марказы азын-бүрү болуугаар, мынгы болганга чы-се тонна цементиния бот-түеи бир дөмөй эвес болуу, чү-сүргө пейитиния марказы бөдкү болуу тауум, өзү бүдүр-лөтө заргандалар угу болуу дээрин шуптузу билип турар резинде-ае, бисте мектеп бүдүррин тонналар-биле санап бар. Демир-бетон кылгылар бүдүрүп турар азылтарын дуулуукциян ач көрүр. Кылгылар азын-бүрү болуш олар-бетелээринге куш-азылдын азын-бүрү заргандаларын-пейитин дээриния үгөдү чокка-а, ач протукциян публик-метгелр-биле хемчоту турар. Мынчалар прокат бүдүдүлгө-

Курбан болза чүртүтүз улус ажыл-агыйның перспектива-
планнаашкыны кылыр ужураг деп чүгээлаш, мен ча-
кылбаан мен, эштер. Жүзөлдүн план органнынын эр-
хүлөөлгелерин болгаш сорулгаларын эн-ве ылаптыг тодар-
лаары ам негеттинген келген.

Менден ол айтырды: Дыннап көрөм, Хрушев, ажылдаар чер-
анаа-ла турун алгаш, хронометр-биле ойнап турар кысты

бузургаларга болган тузугаларга баш узат бузургаларга
тех комитеттерин тузугаларга ажытты ышмагын. Оз комитеттер
ажыгачындардан, инженерлерден, алаб-хаагачылардан,
партия, профсоюз болган комсомол организациялардын
талаалектеринден тургустулган тузуг узурат. Изыг
комитеттер планнарын чутугаларын кааруге, аларын куусел-
ди даш контролга, куш-азымын нормалаашкынынга,
алардын таарыштыр тузугаларыга киржир узурат. Мон-
че казы, бузургалардын директорлары бузургалардын
алымын дугаймын отседун берип, бузургаларын чутуга
тузугаларын дугайын комитеттер-биле сумелжир тузур-
гым-даа болза директор шийтирарени бозу баш билин тузур-
алыр болган бузургаларга ажы-херектерин тузур бай-
мы даш куруенин мурунга бурун зарымалар узурат.
дузуренин бузургалар комитети чувележир орган болган ту-
узурат.

(Уланчызы 3-кү арында).

(Уланчызы 4-ку, 5-ки арыннарда).

Эш Н. С. ХРУЩЕВТҮН илеткелиниң уланчызы

арткан шөлдерге гектардан 20 центнер клевер сизген алган. 25—30 центнер тараз алыры 15—20 центнер сизген алырынан канчап-лаа ажыгыг дээрин кийи бурзунге билингир. Ичачымыже, колхозтарда болгаш совхозтарда ам-лаа хей черлерин андырткан арыг черлер деп ааарлар болгаш хей чылдыг сизгенер ээлеп турар. Илгич черлерге артык продукттуг культураларын тарыыр керек. Бөгүн—ол дээрке тараан болгаш мал ажылында мал черлерин бүдүрерин көзүлдеринин аң чутула кулазыры. Сизгенерин кайдыг-бир кезини артырса чогуурин база болаа керек. Любер-на болгаш клевер колхозтарга, совхозтарга керек, оларны чогуур хемчээлине чейир артырар болгаш дүжүттүн белиде-ринин хемчеглерин алаа чогуур.

Кайы республикага чеже сизген шөлдерин алпарып кааптар, оларны каныг культуралар-биле солугула дээр дугайында чугаайлар алаар болавайн тур мен. Компартияларын ТК-лары, республикаларын министрлер чөвүддери, партиянын крайкомнары болгаш обкомнары бүдүрүлгө эргелдери-биле, колхозтарын болгаш совхозтарын ууртукчулар-биле, кыза ажыл-агыйын тускай эртемнигери-биле калы бо бүгүнү санап, бүгү аргаларын хынамчалыг көөр боор деп болай-ыр мен.

Тараз бүдүрерин көзүлдеринин сорулгазын шийитириш-шаан, бистер бүгүн партия организациаларынын, колхозчуларын, совхозтар ажылчыларын, тускай эртемнигери-нин кичээлигенин көзү ажыл-агыйын еске аң чутула айтырларынче база угандырар ужурут болс.

Көвөн бүдүрүп турар республикалар улустун мурунуга улуг өрмүлгөр. Олар чели чылдын планында көрдүнгөн деннеден куду чоруп турарлар.

Бисте көвөн тарылазынын шөлүн калбартыр талазы-биле ажалдар чорутууну, чаа сугарыла туудушунунарын тууду турар. Ичачыла-лаа ол чүгүл чалгыс уганышкын-ыр. Көвөн бүдүрерин эстүрери чүгүл чаа черлерин шийтээлги алырын күсүл-биле чорутуурун деп санап шыдаас бис. Бүгү сугаттыг черлерин дүжүттүн белигери хандырары эргежок чутула. Ичачыла манаа база-да челишкенин партия организациаларынын организацик ажылы, бүдүрүлгө эргелдери-нин, тускай эртемнигери-нин, эртемнигери-нин ажал-чорутуулазын шийитириш. Ичачыла бо үчүстөк чамдык чүдүлдер тарымыч чок болуп турары хомундучыг. Моон ужурунда бир дөмөй байлалар турал-ла дүжүтте улуг ылгалдар бар болуп турар. Чамдык колхозтар болгаш совхозтар гектардан-на 30—50 центнер көвөнни, эскелер—12—15 центнери аң турар. Бир өвс мыныг колхозтарын болгаш совхозтарын гектардан 25 центнер көвөнни аң турар бола ортукма колхозтарын деннелине чейир көлдүрүптер болза, күш-ажылын, хөрөнгөлерин, минералдыг челишкенигери-лерин бир дөмөй байлалар турал-ла, ол-ла шаңдере бистер көвөн чылдызын чуртка нитири-биле чели чыл планында айткан деннеде чейир көлдүрүп болуп ийик бис.

Чигир сөвбазынын, тарымал тооруктун дүжүттүн бели-деринче өзү кичээлгенин салгаш, ол культураларын бүдүр-ерин көзүлдерин биске чутула. Салтарын, кат-чигирини калбартырыче колхозтарын болгаш совхозтарын нитири-тиазын бүгү хемчег-биле дөткөптер биске чутула.

Мал ажылын хөгжүдери-нин айтырларын бүгү партия-нын кичээлгенин төвөгө тургузар керек. Россия Федерациязында, Украинада, Казакстанда, Белорусияда, Литвада, Латвияда, Эстонияда—Совет Союзунинин бүгү республика-ларында өт болгаш сүт бүдүрерин улам ийик көзүлдер та-лазы-биле хемчеглерин боттандырган турар ужурут. Бо чылдын колхозтар болгаш совхозтар боттарынын аргаларын ажылгаалаар дээрин чутулаар керек. Облестар болгаш республикалар айды-биле анализ кылбас мен. Ийи канчаар ажылгаалаар билдир сизлер. Облестар болгаш республика бүрү-зүнне ийик, хаан, хей эстери, күш өлүн бүдүрерин то-доргай байлаларга хамаарыштыр көзүлдеринин аргаларын база катан-катан өрөөни көрө чогуур боор.

Хаан өлүн бүдүрерин көзүлдеринче кичээлгенин уган-дырар деп болаан мен. 1961 чылдын декабрыда Украинага чүгө чутулап турган, республиканын хей-хей колхозтары болгаш совхозтары ийи гектар тарыла шөлү бүрүзүнө өвөшүр барык чүс килограмм дөңгил бир-бир хаанын семити азыраар болгаш күрүнге сазар аргалыг деп чуту-лаан мен. Ону украинчилер дөткөзүр. Хей-хей районнар эки ажалды, ийи гектарга өвөшүр бир-бир хаанын семити азыраар болгаш күрүнге саткынар, а дээрке ажыл-агыйлар бир гектар тарыла шөлүгө өвөшүр ортумаа-биле бир-бир хаанын саткынар.

Ичачыла-лаа республика нитири-биле мыныг көзүлдер-ден ам-лаа ыракта турар. Ноябрьын 1-ге чейир Украинанын колхозтары болгаш совхозтары 6,2 миллион хаанын, азы 6 гектар тарыла шөлүгө бир-бир хаанын семити азыраар болгаш күрүнге саткынар. Ол дээрке шүтү өвөшүр тунел өвөс болайынан харын, чыл төмүчүгө чейир ам-лаа кал-дыг-бир саныг хааннарын семити азыраар болгаш күрү-нге сазар алаар. Ичачыла-лаа, эштер, украинчилер, ол өвөш-шүт, Беш-алды, а харын-лаа он гектар тарыла шөлү-гө өвөшүр бир-бир хаан азыраар турар колхозтар бол-гаш совхозтар республикага бар болуп турары-биле канчап-лаа өтөжип болбас.

Украинанын байдалында хаан өдү—ол дээрке хамыктын мурунда кукуруза, чигир сөвбазы, чочка-тараз-ыр. Ку-куруза таразын, сөвбаа бар болура—эрт-лаа, чаг-лаа бар болуп. 3 миллион гектар шөлдерге гектардан-на 50 центнер кукуруза таразын Украина аң болуп деп каш катан чуту-лаан турган мен.

Хей-хей колхозтарын болгаш совхозтарын, чүс-чүс бол-гаш мун-мун бригадаларын практиказы ол сорулгазын бот-тун багыткан турар. Чокта чаа партиянын Топ Комитетин-ге Винница областын Бершадский районда партиянын XXII съездин аттыг колхозтан чага келген. Колхозчулар мун гектар шөлүн гектар санында 71 центнер кукуруза тара-зын алганын колхозтун даразын аң Кавун шынаткан.

Кировград областын Новотроицкский районда партиянын XX съездин аттыг колхоз 1080 гектар шөлү гектар санын-лаа 60 центнер кукуруза таразын алган деп партиянын Топ Комитетинин эң Гиталов шынаткан. Ол-ла Кировград областын Новотроицкский районда «Коммунизм» хереди колхоз 1400 гектар шөлүн гектар санында 63 центнер ку-куруза таразын алган. Кировград областын Кампаневск районда Дмитров аттыг колхоз—даразын эш Ветер—мун гектар шөлүн гектарында-на 67 центнер таразын алган.

Ичачыла гектар санында кукуруза таразынын 50 цент-нер дүжүтүн алыр дээр Украинанын чүгө тус-тус колхоз-тары өвс, хаан бүдүн районнары болгаш харын-лаа бол-сатары демисижин турар. Винница областын Бершадский райо-ну 14 мун гектар шөлүн гектарында-на 49 центнер тара-зын; Чернигов область—гектардан-на 39,6 центнер кукуруза таразын алган.

Ичачыла-лаа 60—70 центнер дүжүтү аң турар мурак-чы колхозтар болгаш совхозтар-биле чөргөдөшпир, чүгө 20—25 центнер кукуруза таразын аң турарлар база бар. Чижов. Хмельницкий область бо чылдын гектардан-на чүгө 22,5 центнер кукуруза таразын алган. Илгич турал, ол-ла Хмельницкий область Городокский районун «Украина» колхоз, даразын аң Ткачук, бо чылдын 230 гектар шөлүн гектар санында 60 центнер кукуруза таразын алган.

Фактылар мынд-ыр. Украинага кукуруза астыренин дүжүдүлгө бар, ол дээрке кайгачык эки дүжүлгө. Ичачыла-лаа бо дүжүлгөдүн дүжүлгөдө пестериде талазы-би-ле организацик ажыл ылка хоужап турар хире.

Украинага болгаш чуртун эске-лаа хей районнарыга кукуруза-биле чигир сөвбазы дөмөй ужу-дузайы болуп тур-ар—ол дээрке күштүг культура. Ол болза малды чөвөр-би-ле хандырарга, өт болгаш сүт бүдүрерин көзүлдеринче улуг рольду ойбаар ужурут. Бо күзүн аштер-биле калы Моск-ва чанында Тельман аттыг совхозга барып, мыла кайгачык эки чигир сөвбазын көөрү менче онза тарымычыл болган. Москва облуска агарынын байдалы калыг-берге тур-ла-лаа, совхоз 34 гектар шөлүн гектар санында 380 центнер дөңгө челиштерин болгаш 250 центнер сым бүрү-лерин алган, а совхозтун коллектив бүгү шөлдерин гек-тар санында ортумаа-биле 196 центнер дөңгө челиштерин алган. Тельман аттыг совхозта эки шыаа черлер бар болуп

чадаас. Ичачыла-лаа Ленин Горкилеринде, академик эш Т. Д. Лысенкоун ажалдан турар ажал-агыйнда эки челишчиг-тинген, аар португ хөрүнүндө кайгачык эки чигир сөвба-зын бистер көргөн бис. Анаа чеже сөвбаа алган деп болаа сизлер? Таарымчалыг өвс чай турал-ла гектардан-на 523 центнер дөңгө челиштер алдынган-ыр, эштер!

Чигир сөвбазынын тарылазынын калбартып база дүжү-ттүн белишпашаа, колхозтар болгаш совхозтар анаа үндөй-лөш, хаан ажылын база сүтүкүр-эткир мал ажылын хөг-жүтүп болулар.

Партиянын Топ Комитетин көзү ажыл-агый ажалдыкчал-арын мурунуга чаа, улуг сорулгаарын салып турар. Бо байлаларда партиянын шийитири-нин күсүлгөдүн дөңгө челиштерин харымсалганы улам-на белир керек. Хүлөз алынган докталаарга күзөлдү-биле байыр чедирип турар. Ичачыла-лаа ол шийитири-нин амыралга боттанды-лар апарганга харымсалга чок болгаш харык чок апар ажалдыкчалар бисте бар. Ийи хире чыл бурунгаар Донза-Ростовка көзү ажыл-агый ажалдыкчаларын чөвүлө ху-ралинга улуг хоорайларын болгаш үлөтүр төптөрин дөңгө-лүп сүт талазы-биле специализастан совхозтарын тургузар дугайында айтырныг көдүргөн турган. Партиянын Топ Ко-митетин болза, сүт ажыл-агыйын кустарып бау-биле чорудуп болбас, хоорайын хандырарына сүтүгү обастын азы рес-публиканын бүгү черлеринин чым болбас деп түвени ба-рымдалаан. Донза-Ростов хоорайын чижөө алган. Кайы хире совхозтарын тургусаа чогуурал, оларга чеже ийик туруп болуп ужурутул, чөс-сууру каныг болуру дээрин көрүс-кен савалгаларын кылган турган.

Ол савалгаларын дөткөз. Чогуур шийитири-нин хүлөз ал-ган турган. Оон бөр ийи хире чыл эркен. Ичачыла-лаа Рос-тов обастын сүт ажыл-агыйын организациаларында аспертиге өвөш болган. Мурунку-ла көвөр сүтүгү хойгөжө бүгү районнарын сөртүп турар. Сүтүгү деп алаар совхоз-тар еске ажал-агыйлардан чүгө болуун ала-биле ылга-лып турар. Олар ам-лаа өвөш ийиктиг, механизастаашкы-нын деннели турар. Аксай районда Карл Маркс аттыг совхоз чүг гектар черге өвөшүр 12 центнер. Ийиктерин багып ажаар турар. 880 ийикти амга чейир хол-биле саап турал. Шах мыныг совхозтар өвөш өвс.

Сүт ажылыг совхозтарга мыныг байлалын дугайын Рос-тов обкомун болгаш облустукму билдирер бе? Билдир ышкан. Ичачыла нити, партияны херекти кычаар харымсалга чок көөр чорук чүгө болууну турары—деп айтыры үнүп көзүр-ш.

СЭПН ТК-нын РСФСР талазы-биле Бюрозу мыныг харым-салга чок чорук-биле өтөшөс ужурут. Партиянын Топ Комитетинин шийитири-нин амыралга боттандылар дөңгө ажал-херек кырында демисижир керек. Мен Донза-Ростовтун дугайын чутулап тур мен. Ичачыла-лаа Москва, Ленинград, Донецк, Днепродзержинск болгаш еске-лаа улуг-улуг хоорайлар чанынын сүт ажылыг совхозтарын дугайында база шак ычарар чутулап болуп.

Картофель болгаш нога бүдүрер талазы-биле специализа-таттыгын совхозтарын ажылынын дугайында каш өс. Улуг хоорайларын болгаш үлөтүр төптөринин чанында мыныг хевирин ажыл-агыйларын тургузарынче партиянын алган курузу болуп буюрду. Хоорайларын болгаш үлөтүр төп-теринин чуртукчаларын картофель болгаш нога-биле хандырарын сорулгаарын тодоргай уганышкынын улуг чүтүкү-биле шийитири-нин турарын ажыл-херектин эрге-ажыктары көтөп турар.

Бо чылдын кеземчелери чүгүн дугайын чутулап тур-ары? Москва областын совхозтары болгаш колхозтары Мос-ква хоорайга картофель кирип бөрүнүн талазы-биле бот-тарыннын хүлөзгөдөрин күсүлгөдөп. Олар 230 мун тонна планан 111 мун тоннамын, азы чартыкынан өвөшүр берген-ер. Бо чорук Москваны картофель-биле хандырарын берген-дир болуп турган. Октябрьдин ортаңга чейир мынысалаа 520 мун тоннамы кирип планын турал. 255 мун тонна кар-тофель кириген. Эске обастарга далам-биле немеле өвөш-дүлгөдөр бөр ужура таварышкан. Ичачыла картофель кири-сөртүрүвү планы ам күсүлгөдөп.

Ичачыла ажал-херекти кычаар чорутуп. Москва болгаш еске-лаа улуг хоорайларын база үлөтүр төптөрин картофель-биле хандырарын үзүрине чейир тургузуп болуп бе, ичачы? Моск-ва областы, он агаар-бойдуу байлаа-биле алырга, болуун белик шынарлар картофель-биле байысалады чуртукча чо-нун хандырарын магалым шыдаас болуп бе деп болуп тур мен. Москва облуска сүтүгү мал ажылын алаан дүргөдөп хөг-жүдөр керек. А Москва болгаш еске-лаа хоорайларга база үлөтүр төптөринге хөгжөдөр картофель бүдүрүлгөсүн Тула, Рязань, Орел, Курск, Белгород, Брянск, Чернигов, Сумск болгаш еске-лаа чамдык обастарын специализаттыгын совхозтарыга болгаш колхозтарыга организастар.

Москвага, Ленинградка, Свердловскиге болгаш еске-лаа чам-дык улуг хоорайларга хөгжөдөр нога бүдүрерине хама-рыштыр чүгүл дөңгө обастарга ону солуп турар ажал-агыйларды болуп керек. Ичачы, чижөө, Москва чогууга 1962 чыл ышкан, агаар-бойдуу багы чылда хоорайларын болгаш үлөтүр төптөринин чуртукчаларын нога-биле туук-те чок хандырарын магалым бар болуп. Ол дугайын мен СЭПН ТК-нын Президиумуна кирип бижимде бижээ мен, ам ол савалдарын ТК-нын Президиумга илеткээр эрге-жок чутула деп санап тур мен.

Партиянын Топ Комитетинин март Пленуму көзү ажыл-агыйн эргелен-башкаарынын таарымчалыг болгаш, мен бо-даразыга, эки системанын ажалдан кылган. Колхозтарын болгаш совхозтарын дорт ууртуп кылдыр бүдүрүлгө эргел-дери тургускан. Көзү ажыл-агый министрствозу админист-ративтиг канцеляржи ажалдан хостаттыгын. Ону эртемчи хөгжүдери-нин, эң эки челишкенин болгаш муракча дүжүлгөдүн бүдүрүлгө шийтээлги алырын айтырларын чөвүлө болуун күш бүтүрерин мөөнөзү аргалыг болулар.

Көзү ажыл-агый министрствозуну ажал-чорудулазын көзүгү чүгү болуп ужурутул, болуун ажылынын тү-нөдү дөңгө партиянын болгаш улустун мурунуга ол чүгүн-би-ле өтөтү кылдыр ужурутул? Ол эртем-албан черлеринин ажы-лынын ажыкты-биле, практикага шийтээлги дөңгө эртем ажылчышкынынын болгаш савалдарын шынары-биле өтөдүр бөр ужурут. Эртемни челишкенин практикага канчаан шийтээлгенин турары, каныг-бир эртем ажылчыш-кынын бүдүрүлгө шийтээлги алырга каныг ажык берип турары дээринин дугайында ол өтөтү кылды ужурутул. Бо дээрке—бистин эртемнигенин, а ичачыла-лаа ССРЗ-нын көзү ажыл-агый министрствозун болгаш республикаларын көзү ажыл-агый министрствозунун савал сорулгазын болуп.

Көзү ажыл-агый министрствозуну ажылынын көзүгү болза, чуртун зоналарын аайы-биле эки тургустунган үзүрине ажал-агый, селекцианын, үрөжиге хөрөөн, үнүч ажылында, мал ажылында, күш ажылында гибризациянын хөгжүлгөдөрин деннели болуп ужурут. Көзү ажыл-агый ми-нистрствозу көзү ажыл-агый хамыкны—аңче ажыктыг минералдыг челишкенигери-нин, гербицидтерин, хоран хими-каттарын, өзүм бүдүмдери, азы-бүрү биохимиктиг препа-раттарын хөгжүдери-не болгаш шийтээлги алырынче бөдүнү күжүлгөдөринин угандырар ужурут.

Мен колдууна практика-биле, продукттар бүдүрерин көзүлгөдөп болгаш улустун материалдыг чаагай байдалын белигери-нин салдары-биле шүтү хомбашкан эртем-ниң мыныг бөдүк айтырларын аң тур мен. Нитиелдиг хөгжөдөринин хире-чегери-биле көзү ажыл-агый эртемниин роль аер алпары билингир. ССРЗ-де көзү ажыл-агый эр-темниин деннели коммунизме бистин чуртувустун бурунгал-дарынын хире-чегери-биле тургустунуп келир ол сорулга-ларын деннелиге көзөдө турган дээринин дугайында кө-зү ажыл-агый министрствозу савыг салыр ужурут.

Устүдө чутулаан чүдү «Совсельхозтехника» катты-жымшыктыга база хамаарып. Техниканы эки ажылдары-га, күш-ажылын бүдүрүтүлүшүн азы аерин хандырар турар чаа машиналарын бүдүрүлгө шийтээлги алырын чели-лгери-нин колхозтарга болгаш совхозтарга оон ажалдык-чалары ийикпейлиг дулаагып ужурут.

Көзү ажыл-агыйнын дөңгөдөринин еске айтырларын тодоргайлап чутулаары чутула өвс боор. Олар СЭПН-нин

XXII съездинин шийитири-не, партиянын Топ Комитетин-ин март Пленумун докталаагы бөрүнү-биле тургустунган. Бис боттарызын сорулгазын ол шийитири-не быжыг

IV.

Партия-күрүнө контролюн ленинчи принциптерин катан тургузар болгаш шыңгыы сагыыр

Эштер! Улус ажал-агыйыга партияны ууртулганы орга-низация талазы-биле эле тургузар дугайында айтырныг кө-рүп турар үдө партияны, күрүнө болгаш хей-нитичи кон-тролю экижиринче болгаш сайырапайгыдырине «оңа кичээлгенин салары эргежок чутула. Бо талазы-биле пра-ктиктиг хемчегтери ажалдан кылдырын болгаш амыралга боттандырып XXII съезд Топ Комитетке дааскан.

Бир өвс контролю база партиянын директиваларын болгаш чакаттын шийитири-нин херек кырында күсүлде-

Кижилерин хынаар, херектин бөтүгү күсүлгөдөрин хынаар

Совет күрүнени тургусканын баштайгы хүнеринден эге-лээп-ле В. И. Ленин контролю болгаш күсүлгөдөрин хына-лазын үстүлгөн алаанта чейир организастарын улуг ужу-дузайыг деп санап турган. «Ийиктерин хынаар болгаш херек-тин бөтүгү күсүлгөдөрин хынаар,—ам бүгү ажалын, бүгү по-литиканын өвөс мында, база катан мында, чүгө мында»—деп Ленин чутулаан. (Чог. том 33, арн 200).

Владимир Ильич партия болгаш күрүнө контролюнга белик болгаш харымсалгыг сорулгазын дагып турган. Амырал-дын сөмүгү үзүндө тургусканы база партиянын XXII съез-динин административтиг «Рабриини канчаар эле органи-застар бис» база «Эвөш-лаа бол, экизи дээр» деп болуун ажалдырды В. И. Ленин Совет күрүнөне контролю орга-низастарын принциптерин бүгү талазы-биле ажалдап кылган. Партия болгаш күрүнө контролюларын каттыш-тарын чутулазын дугайында идея ол принциптерин үн-дөлини болган, сөзүндө партия ону Топ Контроль Комиссия-биле Ажылчы-Тараачын инспекцияны (ТКК—АТИ) кат-тыштырарын аргазы-биле ботталдырган.

Владимир Ильичини айтканын болза «...мен бөдүмүн бо-даларында бистин ажылымын, бистин политикамын, бистин тактикамын, бистин стратегиямын нити план-ын эле организастаттыган. Рабриини сорулгаарын-биле харымсалгыг тур мен. Рабриини дөңгө белик тургускан, олче салыр ужурут ол онза савыг салымшыкынын, ол онза кичээлгенин багыткалы, мен бо-даразыга, мында болуп тур-ар...» (Чог. том 33, арн 459).

Ленинин ажалдырында партиянын онза чутула, докталам күштүг принцип болуп, чаа нитиелди тургузар талазы-би-ле партияны ажал-чорудулазын болуп контролюнга утка-шынары болгаш сорулгаары тодарттыган. Ленинин бо-данын ботулар контроль болза—онзагай хемчег өвс, ол докталам болуп, ажалчы чоннарга даяыр болгаш эргелен башка-рылганын бүгү механизмин бо-даразырапайгыжырагына партиянын болгаш чакаттын шыныч чөсө болуп ужурут. Ажал-агый амыралдын нарындынын болгаш бүдү-рүкү күштерин деннели улуг хөгжүлгөдөрин эскиенин ша-биле массалыг контролюн роль коодала чок аер апар.

Ленинин ууртулганы-биле бистин чуртувуса ТКК—АТИ-га баштапкан партия-күрүнө контролюн быжыг систе-мазы тургустунган. Контролю организастарында ажалчы чоннарын калбак массалары ийикпейлиг киришкен. Ол болза дөңгөдөрин чалгыс-лаа күрүнөнге туруп рабкрят-ага болгаш ажалчы чызыларга, эрге-чагырганын шып өвс ажалдыраарга, магысалаачтарга болгаш чонун байлаа савычтарларга улуг демиседе ол партиянын болгаш күрү-ненин хоулуда чидик чөсө ол болуп келген. Контроль орган-нарын бүгү ажалы паралаа дачмыштыр ажалы-биле чар-латтыгын турган, ичачыла социализмни дугайына, ма-гысатар болгаш бюрократтар революш хей-нитичин шак ол өнүр улуг күжүдөн сүртөп турарлар.

Партия-күрүнө контролюн организастарынын ленинчи принциптерин Сталин каржыны-биле үрөп турган. Совет эрге-чагырганын баштайгы чылдарында тургустунган контролюн кайгачык эки системаны кичиге чүдүрүп чорутуун үзүндө херек кырында чөк апарган турган болгаш массалаа хөрүк, бюрократык контролю аппараты-биле солуттунган турган.

Партия болгаш күрүнө контролюн шак ичачы көөр чорук таварыла өвс турган. Ленин дигир турал-ла контролюн рольну болгаш ужу-дузайын талазы-биле ленинчи принциптерге уурланганы болуп турар Сталиннын үзөлдө-ри ийден апарган. Анаа холбаштыр бир онза чутула докумен-тин—контролю организастар дугайында Сталиннын кир-жалгези-биле белеткетириг директиваларын тавеели-нин талазы-биле В. И. Лениннин 1920 чылдын январь 24-те бижээн чагазын сактыры чутула. Ажалчы чоннарын кал-бак массаларын контролю кириштирер дугайында төдө-лөдө чүгү-лаа чутулавайн турган болганда, ону эле кылы-рын Ленин саналаан. В. И. Ленин чагазында контролю организастарынын кол сорулгазы—«бүгү ажалчын масса-ны, эр болгаш ылангыг хөрөөн кижилерин шүтүпүн ажал-чы-тарачын инспекцияга кириштирер» деп айттып каан. (Чог. том 30, арн 276).

Ленин дигир турал болгаш он мөчөөнүн сөзүндөги баш-тайгы чылдарда контролюн ленинчи системазы күштүг бо-луп турган. Сөзүлгөдө Сталин контролюн ленинчи прин-циптерин ойталаанын көзүгү турал элөө хей хемчег-лери аң чоруткан. 1934 чылда партиянын XVII съездинде, партия болгаш күрүнө контролюн каттыштыр дугайында Ленинин айтмышкынарына уурланганы Сталиннын са-налын багуар партия-күрүнө контролюн тууду орнаны—ТКК—АТИ-ны орнуна контролюн ийи төптөри—пар-тия-нын чанында Партия контроль комиссиязы болгаш ССРЗ-нин Совнаркомун чанында Совет контроль комиссия-зы тургускан.

Ичачыла контролюн ийи төптөри тургусканы-биле партия-күрүнө контролюн чалгыс аай системазы үрө-лгөн. А чогуу-на ол принцип тургузарын Ленин партиянын XX съездинде савалдарыга кирип турган. Партиянын XX съездин чалгыс аай партия-күрүнө контролюн орга-низацианын дугайында ленинчи идеяларын чалгыс ги-биле хулаа алган болгаш ол айтыр талазы-биле тускай шийитири хүлөз алганы билингир болгай.

Ажалчы чоннарын калбак массаларын контроль орган-нарын ажалында кириштирер дугайында еске бир онза чуту-ла, ленинчи принцип Сталин база хажыткан. Күрүнө кон-тролюн органдарына улаа каларынын мурунуга турган бөдүлгөдөрин хей алырды чегенин Совет контроль комис-сиянын дугайында 1934 чылда үнөт дүрүк-биле херек кырында долдуу-биле күш чок болуларга турган, а Күрүнө контролюн улаа комсомолунын дугайында 1940 чылда үнөт дүрүк-биле ажалчы чоннарын контролю кириштирер шүтүрүлгөдө. Күрүнө контролюн министри турган Мелис 1943 чылда дугала үнөтүсө. Боу-биле күрүнө кон-тролюн аппаратын еске совет организациаларын болгаш албан черлеринин анылап каапкан. Ол дулаада: «бүгү-ле ревизиаларын болгаш хыналаларын чүгө» ССРЗ-нин болгаш экижиринче республикаларын Күрүнө контролюн ми-нистрствоздарын контролюр составын күжү-биле чорудар. Эске организациаларын ажалдыкчаларын каныг-лаа ревизия болгаш хыналаларга каныг-лаа чылдагандар-биле кириштирерин чорутуп тур мен» деп бижээ. Контроль орган-нарын ажалын организацианын болгаш аргаларын дугайында ленинчи идеяны шак ичачы каржызы-биле хажыткап-ыр.

Кичиге чүдүрүп чорутуун үзүндө, ылангыс массалыг ре-прессиялар эгелен турал, контроль органдарын хей-хей чү-гула хүлөзгөдөрин күрүненин ажалы чок чорук органа-мында шийтээлги берипкен турган, он ууртукчулары партия-ны чалгыс алырын оралажып турган болгай. Контролюн ленинчи идеяны кичиге чүдүрүп чорутуун идеология-биле таарышпас болганы ол-тур.

болгаш туртуштуу-биле амыралга боттандырында, көзү-ажыл-агый продуктуларын чуртун херекелдерин долу хан-дырары челип алырында деп көөр ужурут бис.

Контролю болгаш күсүлгөдөрин хы

Пленумунуң шиитпирлерин боттандыраарыңа белең ПЛЕНУМДАН ПЛЕНУМ ЧЕДИР

Төрөөн партиялык элчилер
плениуму бузуу ажалы чон бистере
чаа сорук кийикчи, организа-
ция куш, солун болушкун болуп
турар болбай. Пленумдан пленум
дир эртенге бузуу бистин чурту-
вустун коммунист саймалына
чаа улут базам болуп турар дээрин
бис бугуе боттуг амдыралдан бу-
зуреп дөрүп турар бис.

СЭКП ТК-нын амгы бо ноябрь
Пленумуна «Кызыл сыйдыс» кол-
хозтун эр болгаш херезден колхоз-
чулары Эркин районуну бугу ажил-
ишчилери-биле бир дөмөй, чаа куш-
ажалчы чедикширер-биле ужу-
рашкан.

Чел чылын дартуу чылында
колхоз мал ажалынын продуктулар
ийн курунне сазарынын талазы-
биле алган хулаагелерин хуусаа
бетинде ажыр кушкеткен. Бистин колхоз
Төрөөн чурта 2211 центнер
азы эртен чылын ол-ла үезинде
290 центнер койну, 1084 центнер
сүттү, а эртен чылымнан — 517
центнер этти койну, 394 центнер
дүктү берген. Районуну бугу ажил-
агыйлары ышкан, бистин колхоз бо
чылын ботуну туруп келгеннин бугу
чылында эр-не баштай, куру-
неге тараз сазарын чедип алган.

Бо Пленумга уткуштур колхозтун
хой ажалында чаа чуул болза, бот-
орулга-чарыгалыг койжу ийн бри-
гадалары организастап тургусканы бо-
луп. Ол бригадалар ам койжуларын
куш-ажалын шын организастап,
малларын кыштагашкыныга үле-
герин белекеттигенер. Хойларын
иш баш санын өстүрерин болгаш
хой дук кыргыздарын талазы-биле
бедик көргүзүлгө ийн койжулар
чедип ап турар. Семит Хуурак-
кай ботуну козынына турар төрүт
хойларын 100 баш бурзунге
оошашты 100 хураанын, кой бур-
зунда 3 кг дүктү алган, ам 360
баш хойларын менди кыштагалары-
ныга ботун белекеттиген. Ол
ышкан А. Откуп, К. Төмүр, К. Ку-
знецкий, чедип малчынар СЭКП ТК-
нын ноябрь Пленумуна чаа куш-
ажалчы белекеттиг ужурашкан.

Кыш — малчыларын болгаш
ниги колхозтун-ла ажалыныг шын-
ыг негелдегил ышгалла. Келер
чылын планын далгаларын болгаш
ажыл-агыйжы сорулгаларын
кушселерин ханзылары мал кышта-
галарын канчаар организастап
эртүрүлгө ийн дорт хамаржыр.

Ынгалгаш бистин колхозтун бугу
малчыларын төрөөн партиялык
ноябрь Пленумуна куш-ажалчы бе-

лектиг ужуражыр дээр чарышка
киришкен, 1962—1963 чылдарын
мал кыштагаларынын белекет-
лери организастыг чуртукан. Оон
түнелдине ниитинин малдарына
82, оон иштинде шээр малдарга 74
кыштагалар белекеттиген. Мал че-
минге белекеттиген бугу сизинин
68 хууун кыштагаларже сөөртүп че-
дирген болгаш ол ажал ам-лаа угу-
лчулук турар. 2500 баш хойлар-
га—4 санын, 110 баш инектерге—
1 чаа кажаларын туткан, ол ышкан
чаш малдарга чыгыс кажаларын бе-
леткен.

Пленумга колхозтун механизатор-
лары база белекеттиг ужурашкан.
Он бир киж и составыг септечилер
зеноуу көдө ажал-агый машиналар
иш болгаш тракторларын септезирин
организастыг чуртуу турар. Ноябрь
18-ке чедир 2 тракторну, 5 ан-
дыныч, 3 сепалык септеп дооскан.
«Кызыл сыйдыс» колхозтун бугу
ажыл-ишчилери СЭКП ТК-нын но-
ябрь Пленумуну ажалынын эгелзе-
линиг дугайында дындалгыны бо-
лгаш анаа эр Н. С. Хрушевтин ил-
келин радио ламчытып дынлаш,
улам сорук куштуг ажаллап турар.

Н. ЗЕР,
Колхоз даргазынын
оралкычы.

ТУКНЕЛДЕР ЧУНУ КӨРГҮСКЕНИЛ

Чыл бургулар хулаа алдынан
СЭКП-ниң чаа Уставын болгаш
партиялык ууртуу органдарына
сугулаар чурдарынын сазарын
сугулаар бистин республиканын кол-
хозтар, совхозтарына, улутур бу-
дургаларында, албан черлеринде
партизанизацияларын эелчегил
отчет-сонгулалдыг хуралдары эртин
турар. Ноябрь, Эркин, Тожу районнар-
да партизанизацияларын отчет-
сонгулалдыг хуралдарын эртин
кинн ам доозулган, а оон еске ра-
йоннарда болгаш Кызыл хоорайда
—ам-лаа ургучулушкан.

СЭКП-нин ХХII съездин болуп
эрткенден бээр уениң иштинде
оон шиптирлерин-биле холбаштыр
бистин республикада партизаниза-
цияларын организастыг тургузуу-
га чамык ескерилер болуп, улут-
улут будургаларже, колхозтар, сов-
хозтар чаа паркомнар тургусту-
нуп, чектер, салбырлар, бригадалар
айлы-биле чаа-чаа эге организаци-
яларын улутур апарган. Ол ышкан
хураанын улам апарган. Ол ышкан
СЭКП-нин программалыг уставыг негел-
дери-биле чуулгелер хой-ниитини
эге-биле төлөвр чокка ажаллаар
чорук коммунисттерин ортузунда
биз элден непереп турар. Бугу
чуртта чуртуганын ышкан, көдө
ажыл-агыйжы ууртуу башкары-
нын девишээр эргелдезиле пар-
тия коммуну партизанизацияла-
ган инструкторлар ботктеринин
тургустунга отчеттук мыска уеде
партия амдыралына тымылган чаа
чугула ботушкунуларын бирээи.
Ол бугуну болуп эртинден отчет-
сонгулалдыг хуралдарга тымылган
коммунистер сепки ханышкын-
биле демделер турар.

Бо хуунерге чедир чер-черден
кеген медалдарын «бузулар алы-
га, партизанизацияларын» хей ке-
минге отчет-сонгулалдыг хуралдар
коммунисттерин идепкейг кир-
жилген, партияжи чидиг шугучу-
лдерин болгаш бот-шугучулар-
дын калбарышкыны-биле элден
организастыг эртинден болуп ту-
рар. Ол хуралдарга тус-тус пар-
тизанизацияларын, оларын ууртуу
турар ажал-агыйжыларын ажал-
чорулгаларын хан анализ берди-
ни, чаа, перспективтиг сорулгалар
тодаргайлаштырган дээрин дем-
делер чугула.

Болуп эртинден отчет-сонгула-
дыг хуралдарын хей кезинге
СЭКП-ниң иштики демократизация-
ленини принциптери шынчыл са-
гыттынын, организастаар ажалга
боттарын шындыг ышкан, ин-
ициативи коммунистер партизани-
зациялар секретарыларын, бюро
жигуунеринде сонгуктулаан. Ол
дээрке кончук өртүрчүт факт. Мы-
ды кижилер партизанизациялар
нын практиктиг ажал-чорулгалары-
ныг чаа аян-ишчин кийер,
ажыл-агый, культура тургузушкуну
нуун эелчегил сорулгаларын мер-
жедилг шиптирлер шидар дээр-
зиге калдыг-ла чигилгил турбас.

Боттарын айымыч аргалык
ныч, мобилизация, организастыг
салдарынын талазы-биле бистин
партизанизацияларын-биле апар
быжыкканы отчет-сонгулалдыг ху-
ралдарын чорулгаларын тодар-
гай кестүп турар. Шынал-ла ажал-
агый, культура тургузушкуну
бугу-ле адыралыг партияжи
ууртууларын амгы бедик негелде

хууштур аде тургузуу, чаа, деп-
нигелгил аргаларын дилим ажи-
лап турар партизанизациялар бис-
те өвөөс апарган. Чижээ, Улут-
Хем районуну Жданов аттыг колхоз-
та партизанизация (секретары эр
В. Бавуу) партия хуралдарын до-
таамал чымдырып, оларга чугула
чугула амдыралчы айтырларын
мержедилг-биле шиптирлер, үн-
дурген шиптирлерин боттуг күт-
селдеин чедип ап келген.

Ол партизанизациянын ажал-
чорулгаларын еске партизаниза-
цияларын чедир апарган. Бир чү-
дүндө, партияжи эвес масса-биле
оон харылазы эки, ийн чуулган-
де, чон ортузунга политикажины-
гелгил, культура-массалыг ажалла-
ры боттандыра, көдө интелли-
генцияны курунне чон даянып ту-
рар. Отчеттук уени иштинде кол-
хоз шквалынын башкалары, киж
эмчи болгаш көдө ажал-агыйжы
тускай эртенгилер аян-бур те-
маларга 120 ажыг лекция, илел-
келер чон ортузунга номчалан, хан
солундарын, агитхууларын, ху-
дудел болгаш көргүзүп самбыларын
уртуучу үндүрүп келген. Колхоз
массанын культуруг де-
нелин, ниити болгаш техниктиг би-
лини өстүрү талазы-биле көдө ин-
теллигенция партизанизациялар эр
идеппейг дуулажып турар. Көдө
интеллигенциянын ууртуу тур-
галары тодаргай экономиканын шк-
валын чурга эртен өөрдилге че-
лында белин 32 киж чедикши-
н өөрдил дооскан.

Колхоз массанын ортузунга по-
литиктиг ажалды, организастыг
хемчегилерин амгы бедик негелде-
лери дүштүр шак мычар боттанды-
рып келгенниг түнелдине колхоз-
чуларын политиктиг болгаш куш-
ажалчы идеппейг көсүкү-биле эс-
ке. Куш-ажалдын организастыг
ажыл болгаш куш хуунерин мин-
муну кушкеткен турар чалгыс-ла
киж ам колхозта чок.

Жданов аттыг колхоз бо чылын
бодуну экономикажы хажуулези-
ге биче эвес чедикширер болган.
Курнеге тараз сазар соци-
алист хулаагелер районга хамык-
ты мурап кушкеткен. Ол ышкан
дук болгаш сүт сазарын талазы-
биле хулаагелер хуураанын ырак
мурунда кушкеткен. Төрөөн чур-
тун мурунга парторгтаан. Келер
чылын тарылажыга четир сан-
ныг үезинин белектен болгаш ам
машина-чепектин септегелде
чедикширер чурт турар. Мал кы-
штагаларында колхоз бо чылын
база эки белектенген, оон органи-
застыг эгелден. Бо бугу чедикши-
нер дээр, мын партизанизация-
нын талазында колхоз будургалары
чид билдигил ууртуу келгенге, по-
литиктиг ажалды ажал-агыйжы
сорулгалар-биле шын холбаштыр
шидар апарганын шуут-ла херчи-
леп турар-дыр. Ол партизаниза-
ция отчет-сонгулалдыг хуралы
мал түнелдине кылмышкан, даразы-
нын эелчегил сорулгаларын че-
дикширер шиптирлерин ханзы-
ла чогур практиктиг хемчегилерин
ажылдап кылган.

Кызылдын бус-биле хөдөлү элек-
тростанциялар партизанизация-
нын дугайында база хамарыш-
тыр чугула болуп. Ол организа-
циянын отчеттук уеде кылган ажал-
лы партизанизация секретары эр

Антоновтун илелелинде-ла, тус-тус
коммунисттерин сандаларында-ла
долуу-биле анализеттиген. Бугу-
рутеге коммунисттерин болгаш
комсомолчуларын муракчы роль-
дуун бедиринче, социалист чар-
ыштын деди хөжир — коммуни-
сттиг куш-ажалдын коллективни кыл-
дуу адыр дээр демиселди ажал-
чыларын, инженер-техниктиг
ажылдакчыларын ортузунга куш-
тедиреринче партизанизация улут
кичээгил салып, будургалар чор-
улгаларын ханымы-биле синингил,
анаа партияжи боттуг ууртууларын
хандырганын түнелдине элек-
тростанция бо чылын ийги, үшкү
кварталдарында техника-экономика
бугу көргүзүлгө талазы-биле
он муракчы будургаларын бир-
дизинге санаткан.

Ийнчаарга отчет-сонгулалдыг ху-
ралдарын ажал-херекти, органи-
застыг артин турары оларга санал-
дарын шын улагынышкынын,
принципалдыг отчет илелелерин
иштыралыг улуу-биле хамар-
жыры билдирер. Илелкез долу ана-
лизетиг, чидиг шугучулардыг бол-
ган тууду, отчеттук хурал улам со-
нуурганчыг, бедик организастыг ар-
тер апар. Шак ышдыг илелкез бол-
ган принципалдыг саналдар рес-
публиканын ном үндүрер чериле
партизанизациянын отчет-сонгула-
дыг хуралына болган.

Отчет илелелерин тургузуу тур-
арында чамык эки талаар-биле
кыл шынчыл чедикширер барын
демелелерин эртин болбас. Чижээ,
Өвүрүч «Коммунисттер орук» кол-
хозта партизанизация секретары
турган эр Конгар отчет илелкезе
каныг-ла хан анализ, чидиг шуг-
чүлүк кылган. Шынында, ка-
жан отчет илелкеди парторгго
көрүп турар уеде, бюро кижигуна-
ры эдилерин кылды, негелделер
кирген турганар, а эр Конгар ол
сумелерин шуут-ла херекке алайн,
куртаг илелке кылган. Ол ышкан
Танды райпоунда. Элегестин хан-
га эргелденде, Улут-Хемин «Куш-
ажалдын хосту» колхозта, респу-
бликанын сүт туудуна партия эге
организацияларын отчет-сонгула-
дыг хуралдарына илелкедери эр-
гей болуп, хуралдар кулу деннеге
эртинин демделге чогур.

Партизанизацияларын отчет-
сонгулалдыг хуралдарын белеке-
лине болгаш эртеринге сан-
даргай байдалар чамык черлерге

база элден хөйү-биле көзүлгө. Чи-
жээ, СЭКП Чөөн-Хемчик райкому
отчет-сонгулалдыг хуралдар эртерин
дугайында партизанизация сек-
ретары, райкомун ханымын ажал-
лыг төлөөлери-биле чогур сурга-
лаларын чуртукан, оон ужурун
чамык партизанизацияларга ху-
ралдар конкак белекетлиг эртен,
а эштер Илгилек, Серен-Доржу
дан ышкан райкомун ханымын ажал-
лыг төлөөлери чурга хулуугу
алчылар болуп озурушкан. Талы
районун «Коммунисттер херел»
колхозта партизанизациянын отчет-
сонгулалдыг хуралын ийн улаа
чымдырып турган, арай боора
эрттиген.

Амгы отчеттук хуралдарга пар-
тизанизацияларын ууртуу составыг
сонгуу талазы-биле чамык че-
лерге база будургаларын болуп,
сонгулалдар чорударынын сазарын
хажыттыган. Чижээ, Улут-Хемде
«Куш-ажалдын хосту» колхозтун
Эйлек-Хем бригадалык партия эге
организациянын чаа составыга
партия кешигуна калдыг киж
иштин соналган болган. Бил-Хем ра-
йонда «Кызыл тарачын» колхозтун
Билегер фермасында партизаниза-
циянын секретары 3 улаа башка-
тырп турган сонгуктурган. Ийн-
чаарга партизанизацияларын отчет-
сонгулалдыг хуралдарын беле-
кетлине база оларын эртинин
кинине бо болгаш ол ажалыг эс-
ке-лаа чедиптер болза, СЭКП ра-
йкомарын, оларын тус-тус та-
лаагелерин талазында партия ам-
дыралында ол чугула болушкуну
кыдыра көрүп, анаа харысалга чок
байдалды ботушкуну тодаргай хе-
речилер турар-дыр.

Моон сонгар болуп ужуруг ху-
ралдарга ам-лаа чедир шиптир-
ленин сорулгаларын боттанды-
рынче, кур куштерин изеретке
ажылдагынын, мал кыштагалары-
нын организастыг чорударын,
үезин аргылашкынын доозорунче,
техника септегелдин кыска хууса-
ла эки шынары чорударын, ме-
ханализаторларын четирин-биле
белектенер, туугу, культура-чы-
дышкыны, калык камгала, улус
өөрдилге айтырларын чедикши-
рин шиптирлеринче кол кы-
чээгил салдыган турар ужуруг.

Н. ЧАМЫРЫН,
СЭКП обкомуну партизаниза-
циянын инструктору.

Чодураачыларнын белээ

БЕЛДИР-АРМГ. (Телефон-биле).
Тес-Хем районда «Чодураа» колхоз
мал ажалынын продуктуларын
будур болгаш курнеге сазар тала-
зы-биле чыл хулаагелерин хуусаа
бетинде кушкеткен. Тодаргайлаага:
эрти—103 хуу, дүктү—108,9 хуу
кушкеткен. Чыл чуртуунге чедир
пландан ажыр 150 центнер сүт са-
дар хулаагел алган, оозунан СЭКП
Топ Комитетинин ноябрь Пленуму-
га уткуштун 110 центнери саткан.

Колхозтун мал ажалында му-
ракчыларын хураанын улам өсүп
турар. Чижээ, Иван Данырдын 366
хонун баш бурзунге онаштыр
3700 грамм дүктү кыргып алган.
Ол ышкан Сүт Баткар он айлар-
да 12 инектерин бирээндиле-не
1500 кг сүттү саткан.

Хой ажалынын ийн бригадалары-
нын төвүн улам калбарышкан,
немей организастагынын ийн бри-
гадаларын төвүндө чаа куштарын
кылган, бирээндиле-не 500 кой ки-
лер ийн кажаларын туткан, мал-
чынарга чуртулга бажыларын
база кылган.

Ыштагаларже мал чени сөөртү-
рүнге дорт автомашиналарын тус-
кайлап быжылган. Олар сизин бо-
лгаш малдын еске-да чедипер бри-
гадалар аян-биле эргидир сөөртү
турар. Сүт-барзан фермалыг а-
жылган трактор база үзүктел чок
ажылдап турар. Сөөлү хуунерге
чедир 7500 ажыг центнер сизини
кыштагаларда чедирген.

Улам сорук кирген

ХАНДАГАЙТЫ. (Радио-биле). Өвү-
рүч районда «Кызыл туу» колхоз ку-
неге мал ажалынын продуктуларын
белектээр хулаагелерин чедикширер
кушкеткен. Ам планан ажыр сүт
болгаш еске-лаа продуктулар са-
зы ургучулар турар.

Колхозтун малы бо хуунерде шу-
ту кыштагаларында. Ол болза кыш-
тагаларда организастыг чоруктын
илерилин турар. Шээр малга бо чы-

лын 5 кажаларын, малчынарга 12
чуртулга бажыларын немей тут-
кан.

СЭКП Топ Комитетинин ноябрь
Пленумуна ажалыгын социали-
сттер чарып малчылар ортузунда
улам калбарып турар. Дүгүзүн-
дө ботун, а дээрда оон-лаа ажал
ажылдар куула киж ботурунун са-
гыс сепкини ажалыг амгы уеде
улам-ла хаймыктырп турар.

Мал ажалынын продуктуларын
будур болгаш курнеге сазар та-
лазы-биле районда муракчы ажал-
агыйлар илереп турар. Чижээ, «Бар-
сы» совхоз планан ажыр 60 то-
нанын орукта 74 тонна сүттү кыр-
ген. «Шекпэр» совхоз эр сазары-
нын чыл планын районда муракч
дооскан.

Фермаларже болгаш кыштагаларже
мал чени сөөртүрүңе улаптырп
турар. «Беларусь» тракторларын
башкарышкыны Лавза биле Седен-
оол олар сөөлү хуунерге чедир 650
ажыг тонна сизини кыштагаларда
чедирген. Концентрат, дус болгаш
еске-даа чедип курлавырын база
сөөртүп турар.

Фермаларже болгаш кыштагаларже
мал чени сөөртүрүңе улаптырп
турар. «Беларусь» тракторларын
башкарышкыны Лавза биле Седен-
оол олар сөөлү хуунерге чедир 650
ажыг тонна сизини кыштагаларда
чедирген. Концентрат, дус болгаш
еске-даа чедип курлавырын база
сөөртүп турар.

ЛЕНИНЧИ ПАРТИЯНЫҢ МАДЫРЛАГ ОРУУ

«Совет Эвилелиниң Коммунист
партиясынын төгүзү» деп өөрдилге
момунд ийги, негелдегил ундур-
гелер партиянын үнгө. У өөрдил-
ге момунга партиянын төгүзүн чы-
рдарын СЭКП-ниң ХХII съездинде
чедир катый кирген. К. Маркстин
болгаш Ф. Энгельстин «Коммунист
партиянын манифести» деп генилгил
чоталынын эр чугула чуулдерин
тайылбырларын ном эгелен
болгаш амгы үениң коммунист ма-
нифести—СЭКП-ниң чаа Програм-
манын тайылбырлары-биле доозулган.

Партиянын ХХ съездинин шип-
тирлеринде дүштүр 1959 чылда
үнгө СЭКП төгүзүлүн номун бугу
өвөлдөдүрген республикаларга, да-
шык чурттарын 20 ажыг дыла-
рыг парлан үндүргөн. делегелерин
80 чурттарыга тараткан.

СЭКП төгүзүлүн өөрдилге ному-
нун ийги ундургаларын, мурунгаларын
момун кол уткаын хөвөр артыр-
былап, амгы үениң эр улут до-
кументин—СЭКП-нин Программасы-
нын болгаш партиянын ХХII съез-
динин чаа идеялары-биле, теорети-
тиг чуулдерин-биле болгаш түнелде-
рин-биле байыткан. Коммунист бол-
гаш ажалын партияларын төлө-
лөкчүлүгүн 1960 чылда болган
чөвүдө хуралын түнелдери бо-

турганы, коммунист калбаа-биле
тургузарынын байдалында, партия-
нын ролун бедирерин дугайында
айтырлыгы тодаргай чырыккан. Пар-
тиянын Уставын кирген өскер-
ленишкенинниң характерин көр-
гүзүп, партиянын иштики амдыралы-
нын ленинчи нормаларын ботун
түнелдине, кижиге чулур чорукту
кандыг-ла катталгышкынын боту-
рбазин улаптырп Программалар
улау ажал-агыйжы хөдүрүлгө
чедир чыл планын хулаагел алган. Но-
мун сөөлү эгелин «СЭКП-ниң ХХII
съездинде тураскалган. Ук эгеле
коммунист тургузуучуларынн съез-
дине болуп ол съездинин бугу аде-
гейге төгүзүгү укур-дузун көр-
гүзүп, партиянын ийги ленинчи Про-
грамманын кушселерин түнелде-
рин кылдып, СЭКП-ге коммунист
тургузарынын философия, экономика
болгаш политика талазы-биле үн-
елдери болуп турар партиянын чаа
Программанын характеристикаын
берген. ХХII съезд. Программаны
ажылдап кылган, марксист-ленин-
чи хөдүрүлгө улау ажалын чур-
галарын чырыткан. СЭКП-ниң эл-
чеге чок ХХII съездин коммунист
нигилдеди калбаа-биле тургузары-
нын сорук кийикчил болгаш ор-
ганизациянын деп ХХII эге база «Со-
вет Эвилелиниң Коммунист партия-
сынын ХХII съездин. Партиянын
чаа Программасы» деп ХХ эге би-
життинген.

ХХII эгеле 1959—1961 чылдарга
бистин партиялыктарын Совет чуртун,
социализм дегелей системанын
амдыралында, делегелерин комму-
нист шимчээшкенинде болгаш де-
легел кырында эр чугула болуш-
кундарын чырыткан. СЭКП-ниң эл-
чеге чок ХХII съездин коммунист
нигилдеди калбаа-биле тургузары-
ны Совет Эвилелиниң кирпеленин

чарлааш, ССРЭ-ниң коммунист хө-
жүдөөлөрүн орунуга чугула уе-чаа
болган. Съезд ол үениң кол сорул-
галарын тодаргай болгаш ССРЭ-ниң
улау ажал-агыйжы хөдүрүлгө
чедир чыл планын хулаагел алган. Но-
мун сөөлү эгелин «СЭКП-ниң ХХII
съездинде тураскалган. Ук эгеле
коммунист тургузуучуларынн съез-
дине болуп ол съездинин бугу аде-
гейге төгүзүгү укур-дузун көр-
гүзүп, партиянын ийги ленинчи Про-
грамманын кушселерин түнелде-
рин кылдып, СЭКП-ге коммунист
тургузарынын философия, экономика
болгаш политика талазы-биле үн-
елдери болуп турар партиянын чаа
Программанын характеристикаын
берген. ХХII съезд. Программаны
ажылдап кылган, марксист-ленин-
чи хөдүрүлгө улау ажалын чур-
галарын чырыткан. СЭКП-ниң эл-
чеге чок ХХII съездин коммунист
нигилдеди калбаа-биле тургузары-
нын сорук кийикчил болгаш ор-
ганизациянын деп ХХII эге би-
життинген.

ХХII эгеле 1959—1961 чылдарга
бистин партиялыктарын Совет чуртун,
социализм дегелей системанын
амдыралында, делегелерин комму-
нист шимчээшкенинде болгаш де-
легел кырында эр чугула болуш-
кундарын чырыткан. СЭКП-ниң эл-
чеге чок ХХII съездин коммунист
нигилдеди калбаа-биле тургузары-
ны Совет Эвилелиниң кирпеленин

турганы, коммунист калбаа-биле
тургузарынын байдалында, партия-
нын ролун бедирерин дугайында
айтырлыгы тодаргай чырыккан. Пар-
тиянын Уставын кирген өскер-
ленишкенинниң характерин көр-
гүзүп, партиянын иштики амдыралы-
нын ленинчи нормаларын ботун
түнелдине, кижиге чулур чорукту
кандыг-ла катталгышкынын боту-
рбазин улаптырп Программалар
улау ажал-агыйжы хөдүрүлгө
чедир чыл планын хулаагел алган. Но-
мун сөөлү эгелин «СЭКП-ниң ХХII
съездинде тураскалган. Ук эгеле
коммунист тургузуучуларынн съез-
дине болуп ол съездинин бугу аде-
гейге төгүзүгү укур-дузун көр-
гүзүп, партиянын ийги ленинчи Про-
грамманын кушселерин түнелде-
рин кылдып, СЭКП-ге коммунист
тургузарынын философия, экономика
болгаш политика талазы-биле үн-
елдери болуп турар партиянын чаа
Программанын характеристикаын
берген. ХХII съезд. Программаны
ажылдап кылган, марксист-ленин-
чи хөдүрүлгө улау ажалын чур-
галарын чырыткан. СЭКП-ниң эл-
чеге чок ХХII съездин коммунист
нигилдеди калбаа-биле тургузары-
нын сорук кийикчил болгаш ор-
ганизациянын деп ХХII эге би-
життинген.

</